

Møde i Nationalparkrådet den 31. maj 2017	
Endeligt referat	udsendt 16.06.17
Mødetid:	Onsdag den 31. maj 2017 kl. 17:00 – 20:45 (rundvisning fra 16 til 17)
Mødested:	Hvidbjerg Strand Feriepark Hvidbjerg Strandvej, 6857 Blåvand
Deltagere:	Medlemmer af Nationalparkrådet for Nationalpark Vadehavet, sekretariatsleder Peter Saabye Simonsen, konsulent John Frikke, konsulent Jens L Hansen, konsulent Ditte Hviid, konsulent Xenia Salomonsen og sekretær Alette Houman Dyhrfjeld
Mødeleder:	Svend Tougaard, Formand for Nationalparkrådet
Referent:	Alette Houman Dyhrfjeld

Mødeliste:

Formand, Vadehavets bådklubber	Svend Tougaard	
Næstformand, Museerne i Vadehavsområdet	Anne Marie Overgaard	
Danmarks Fiskeriforening	Oluf Stenrøjl	
Dansk Botanisk Forening	Søren Vinding	
Destination Sydvestjylland	Poul Therkelsen	Afbud
Aarhus Universitet, Bioscience	Karsten Laursen	
Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse	Vakant	Afbud
GEUS	Merete Binderup	Afbud
LAG Fanø/Varde	Jørgen Müller	Ikke til stede
LAG Tønder/Haderslev	Inger Lauridsen	Afbud
FLAG	Ole Jakobsen	
Lokalarkiverne	Birgitte Thomsen	Afbud
Marsken omkring Sneum Å	Randi Kragh Hansen	
Region Syddanmark	Henning Ravn	
Det Rådgivende Udvalg for Tøndermarsken	Tuk Andreasen	
Det Rådgivende Udvalg for Vadehavet	Bo Jessen	Afbud
Sydvestjysk Udviklingsforum	Winnie Abildgaard	Afbud
Vadehavets Formidlerforum	Klaus Melbye	Afbud
Vadehavskunsterne	Niels Kongsbak	
Skallingen, Ho og Oksbøl	Anne Marie Slaikjær	Afbud
Varde Ådal	Ole Andresen	Afbud
Marbækområdet	Claus Løth	
Fanø	Ole Mouritzen	
Fanø	Karen Boel Madsen	
Ribemarsken	Kent Rygaard	
Ribemarsken	Jens Lorenzen	Afbud
Mandø	Ove Nielsen	Afbud
Rømø	Jan Gravesen	Afbud
Rømø	Arne Hansen	
Tøndermarsken	Bodil Marie Arbjerg Lundby	
Tøndermarsken	Niels Johansen	

Dagsorden pkt.:	1. Velkomst og godkendelse af dagsorden (10 min.)
Referat:	<p>Svend Tougaard bød velkommen og orienterede om de i alt 14 afbud. Forsvarets tidligere repræsentant er trådt ud af rådet og man afventer fortsat en ny repræsentant.</p> <p>Dagsordenen blev godkendt.</p>
Dagsorden pkt.:	2. Meddelelser – Orienteringspunkt (30 min.)
Referat:	<p>Svend Tougaard orienterede om nyt fra bestyrelsen og fremhævede blandt andet at: Xenia Salomonsen er ansat som projektkonsulent – og primært skal arbejde med Oplevelser i Vadehavet- på tur i Verdensarven (OIV-projektet) samt Verdensarvssteder i Syddanmark (ViS). Bestyrelsen har valgt at have en kontakt mellem de frivillige og bestyrelsen. Svend Tougaard er kontakt til de frivillige på skibet. Og HC Fuglsang bliver formodentligt kontakt til jægerne. Skibsgruppen er nedlagt, da skibet er færdigbygget og de frivillige kan håndtere praktiske forhold vedrørende skibet. Bestyrelsen deltog ved Naturmødet i Hirtshals, sammen med Nationalpark Thy og Nationalpark Mols Bjerger. Janne Liburd var med i en god paneldebat sammen med formanden for Den Danske Naturfond og Friluftsrådet. Debatten blev styret af Anders Lund Madsen. Dernæst havde de tre nationalparker oplæg, om det de arbejder med i en anden workshop i Sømandskirken. Bestyrelsen havde på bestyrelsesmødet takket rådet for deres arbejde med porte og støttepunkter, som anvendes i det videre arbejde..</p> <p>Søren Vinding opfordrede til at man får alle synspunkter med i referaterne fra bestyrelsesmøderne, da ikke alle var enige om, at Fanøfærgen ikke kunne være et støttepunkt. Han opfordrede endvidere til at man ikke har så meget fokus på østers i OIV-projektet. Peter Simonsen forklarede, at østers-delen ligger hos Business Region Esbjerg, men at han ville viderebringe Søren Vindings kommentar. Niels Johansen var ikke enig med Søren Vinding i forhold til at nedtone østers.</p> <p>Nyt fra Wadden Sea Forum v/Karen Boel Madsen Karen Boel orienterede om, at hun havde været i Den Hel-</p>

der til møde i Wadden Sea Forum i maj. Der er nu igen fokus på gode, oplysende foredrag, efter at man har afsluttet et EU-projekt. Det netop afholdte møde var meningsfuldt og et af de bedre gennem en årrække. Man havde besluttet kun at have én permanent arbejdsgruppe – Coastal Management – og herudover have ad hoc grupper. Der var stor tilfredshed med et produkt der kaldes "indicator tools", som skal være med til at udpege problemer i forhold til bæredygtighed. Det blev på mødet besluttet at man vil formulere 5 emner til den næste Trilaterale Ministerkonference i 2018, med udgangspunkt i ministrenes målsætninger fra sidste konference.

Nyt fra Partnerudvalget v/Jens L. Hansen

Jens L. Hansen orienterede om, at næste partnerudvalgs-møde bliver afholdt i juni måned. Hovedopgaven bliver at få behandlet input fra partnerdagen og drøfte hvordan man løfter beboerstoltheden. Jens L. Hansen nævnte desuden, at der havde været kursus i april, hvor de skibsfrivillige og 4 nye ansøgende partnere havde deltaget, og dermed blev partnere.

Nyt fra Græsningsudvalget v/John Frikke

John Frikke orienterede om, at der er lavet vedtægter for græsningsforeningen, og at den blev stiftet i april. Der arbejdes på at sende en forretningsorden i udbud. Forretningsplanen skal være med til at vise landmændene fordelene (forretningsmæssigt) ved at være med i græsningsfællesskabet.

Karsten Laursen kunne supplere med, at det er 6 år siden at rådet besluttede at etablere et græsningsfællesskab, da man fandt, at afgræsning af engene er vigtig for fuglelivet. Søren Vinding gjorde opmærksom på, at hjemstedet for foreningen kan være afgørende i forhold til tilskud.

Nyt fra Skibsgruppen v/Arne Hansen

Arne Hansen orienterede om, at skibsgruppen er nedlagt. Skibet har ligget på vaden ved Nationalparkdagen og der skal fortsat laves nogle modifikationer og tilpasninger, eksempelvis til forskningsformål. Dette vil ske ved værftsopholdet i efteråret.

Skibet drives nu af de frivillige og sekretariatet. Randi Hansen, som havde været med i forbindelse med Nationalparkdagen, gjorde opmærksom på, at komforten for de frivillige skal gøres bedre, da de tilbringer mange timer på

skibet når det lægges på vaden.

Nyt fra sekretariatet v/Peter Simonsen

Peter Simonsen henviste kort til ledelsesorienteringen, som rummer beskrivelse af projekter og aktiviteter. Men John Frikke blev dog bedt om at orientere om prædationsprojektet og terneprojektet på Esbjerg Havn, da der var nyt i de projekter.

John Frikke fortalte at der har været erfa-møde med de frivillige jægere i maj og at jægerne er meget engagerede. Det blev drøftet hvordan projektet skal drives fremadrettet, når nationalparken eventuelt trækker sig ud af det efter den 3-årige kontraktperiodes udløb. Prædationsprojektet er et godt eksempel på, hvordan frivillighed fungerer i Nationalparken.

Ole Mouritzen gav udtryk for, at det er rigtig fint at Nationalparken starter projekter og overgiver dem til andre, når de er i drift.

Herudover orienterede John Frikke om, at terneprojektet på Esbjerg Havn er kommet i stand, efter henvendelse fra DOF og virksomheder på havnen. Ternerne er til gene for virksomhederne på havnen, hvorfor man har etableret et nyt yngleområde til ternerne ved indsejlingen til Sydhavnen. Ternerne er dog fortsat på IATs tag, men håbet er, at de vælger den nye yngleplads, som er prædationssikret. Ole Jakobsen opfordrede til, at man sætter webkameraer op, så man kan følge ternerne.

Peter Simonsen nævnte, at Årsrapporten netop er udgivet, og rådet fik et eksemplar udleveret.

Ditte Hviid orienterede om, at to 12-årige Rømø-drenge tager til New York under FNs generalforsamling, hvor UNESCO laver en event med knap 30 børn fra verdensarvssteder fra hele verden. Det er håbet, at børnene kan påvirke verdens ledere til at passe bedre på verdenshavene. Arrangementet afvikles på World Oceans Day den 8. juni i New York.

Peter Simonsen orienterede om, at flere nationale og internationale medier har vist stor interesse for børnenes tur til New York.

Bodil Lundby gjorde opmærksom på, at man skal passe på drengene i forhold til medierne – dette kunne Peter Simon-

	<p>sen bekræfte, at Nationalparken er opmærksom på. Se indslag med drengene her: https://www.tvsyd.dk/artikel/12-aarige-tvillinger-skal-saette-statsledere-paa-plads</p> <p>Søren Vinding spurgte om de dyrere tilbud for Realdaniaprojektet ved Rømø dæmningen betyder noget for budgettet. Peter Simonsen orienterede om, at det ikke får betydning for Nationalparkens budget.</p>
Dagsorden pkt.:	3. Fagligt indlæg om mulighed for naturforbedring (30 min.)
	<p>Lars Brink Thygesen blev bedt om, som oplæg til den efterfølgende debat, at fortælle om muligheder for naturforbedringer i forbindelse med det akvatiske og John Frikke om muligheder i forbindelse med det terrestriske. Efter debatten og workshoppen bad Svend Tougaard rådet om at gå hjem og overveje, hvilke muligheder de har lokalt.</p> <p>John Frikke fortalte om muligheder for naturforbedringer og naturaktiviteter på terrestrisk niveau, dvs. landbaserede naturforbedringsmuligheder.</p> <p>Indledningsvist forklarede John Frikke, at naturprojekter involverer mange interesser og meninger, tager meget tid at modne og er ofte omkostningstunge og kræver ofte medfinansiering. Rammen for Nationalparkens arbejde er Nationalparkplanen og de 12 målsætninger. I forhold til naturen er det målsætning 1 - bevaring af væsentlige naturtyper, 2 - kulturskabte arealer og 7 - særlig sårbar natur.</p> <p>John Frikke kom med eksempler på projekter der er sat i gang, herunder prædationsprojektet, kystfugleprojektet, Sneum Digesø projektet, græsningsprojektet, strandtudseprojektet, sortternen i Tøndermarsken mv. Alle projekter er afhængige af medfinansiering og samarbejde med andre som kommuner, Naturstyrelsen, interesseorganisationer mv, og kræver tålmodighed og frivillighed.</p> <p>John Frikke pegede på muligheder for forbedringer og aktiviteter: naturtyper, arter (planter, dyr og fugle), naturpleje og naturovervågning og henviste endvidere til rapporten "Sårbare naturtyper i Nationalpark Vadehavet" (http://nationalparkvadehavet.dk/media/164045/saarbare-naturtyper-og-dyrearter-i-nationalpark-vadehavet.pdf), og til Thys netop udgivne rapport "Syntese af viden om sårbare arter, naturbeskyttelse og -benyttelse" (http://nationalparkthy.dk/media/212307/np-thy-syntese-</p>

	<p>benyttelse-og-beskyttelse_low10jan17.pdf).</p> <p>Lars Brink Thygesen, som er miljøkonsulent for Danmarks Sportsfiskerforbund og sidder i Nationalparkbestyrelsen, fortalte om naturforbedringsmuligheder på det akvatiske område med fokus på vandløb. Vandløbene indgår generelt ikke i nationalparken, hvilket de nok burde, da de hænger uløseligt sammen med Vadehavet i en tæt symbiose. Vandløb er et område hvor man ofte ikke opdager, hvis der er noget galt med miljøkvaliteten, da det ikke er synligt, modsat f.eks. fugle på landjorden. Han forklarede kort hvad Danmarks Sportsfiskerforbund er og beskrev deres arbejde, som blandt andet omfatter frivillighed og politisk miljøarbejde.</p> <p>Vandløbenes funktion er dels afledning af vand, dels et økosystem fra udspring til hav i en dynamisk sammenhæng med vandløbs nære arealer og ådale. Derfor er vandløb iblandt de absolut vigtigste naturtyper.</p> <p>Lars Brink Thygesen orienterede om hvor vigtige vandløbene ved Vadehavet er, bl.a. fordi de rummer sjældne fisk og Natura 2000 arter som snæbel, lampret, laks og dynd-smerling. Ørreden er en god generel miljøindikator for vandløb – finder man ørreder der gyder, er der gode forhold.</p> <p>Ved at forbedre forholdene for snæblen i flere Vadehavs-vandløb, i forbindelse med et LIFE-projekt, havde det gavnnet Snæblen, men også de øvrige fisk, især laks og ørred. Lars Brink Thygesen opfordrede rådet til at fokusere på vandløb som løber ud i Vadehavet og se på:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hvordan man kan genskabe naturlig hydrologi i engene • hvordan man kan genskabe Kongeå og Sneum Ås slyngninger • overveje fordele og ulemper samt om det er en realistisk opgave • finde ud af hvilke værktøjer der er nødvendige <p>Svend Tougaard forklarede, at oplægget skulle bruges til en brainstorm i Rådet, til at finde nye muligheder for projekter og forslag til den nye Nationalparkplan.</p>
<p>Dagsorden pkt.:</p>	<p>4. Drøftelse af muligheder for naturforbedringsprojekter i Nationalparken (60 min.)</p>
<p>Referat:</p>	<p>Rådet blev bedt om, i grupper, at komme med forslag til lokale naturforbedrings- og/eller naturgenopretningsprojekter i Nationalparken på baggrund af Lars Brink Thygesen og John Frikkes oplæg og herefter samle op i plenum.</p>

	<p>De tre grupper kom med følgende forslag:</p> <p>Gruppe 1:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Golfbaner fylder meget og der kan laves mere natur på golfbanerne, hvor man kan forbedre forhold for eksempelvis strandtudser. 2. Etablering af ålegræsbede kan hjælpe på vaden. 3. Genopretning af Sneum Å med tilstødende engarealer. 4. Afgræsning af marsken bag digerne. 5. Afgræsning af klitterne. 6. Forbedring af botanikken i Tøndermarsken. 7. Edderfuglens tilbagegang – hvordan håndteres den? 8. Bekæmpelse af hybenroser. <p>Gruppe 2:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Det vigtige er, at vi skal have de lokale involveret i arbejdet – spørg lokalbefolkningen hvad deres idéer er. 2. Fokus på Gråhede vade, hvor man kan lave hurtig indsats – her kan man lave en drejebro fårene kan benytte, men som rævene ikke kan komme over. 3. Afgræsning kan ikke lade sig gøre med støtte i Danmark – her bør man foreslå ministeren, at man laver forsøgsordninger i de danske nationalparker. 4. Man kan grave huller i digerne, så man får vand ind i engene, det giver gode vilkår for fiskeyngel – her blev Mandø og Ballum enge foreslået som muligheder. 5. Regulering af skarv. 6. Lodsejere i rådet skal være ambassadører og snakke med naboerne om muligheder for realisering af projekter. 7. Våde enge, lille vade, afgræsningsstøtte pr. høved, okkerproblematikker, formidling af den gode historie fra Skjern og Varde mm. <p>Gruppe 3:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Naturovervågning, involvering af lokalbefolkningen. 2. Naturpleje, fjernelse af uønskede vækster, involvering af lokalbefolkningen. 3. Genskabelse af gamle å-løb.
Dagsorden pkt.:	5. Rådets fremtidige opgaver (5. min.)
Referat:	<p>Peter Simonsen orienterede kort om hvad der skal ske på de kommende møder. Der skal laves en evaluering af Nationalparkplanen. Man er i den forbindelse ved at lave en interviewrunde og samtlige projekter er blevet gennemgået af Sara Lindholt, for at se hvor langt vi er i forhold til Nationalparkplan 2013-18. I slutningen af september forventer man at have et udkast klar til kommentering af be-</p>

	<p>styrelse og råd. Herefter indkalder man til forslag til den nye Nationalparkplan, som skal være færdig med udgangen af 2018. Både evaluering og nationalparkplan vil være fokuspunkter for Rådet på kommende møder fra oktober og fremadrettet.</p>
Dagsordenen pkt.:	6. Eventuelt (5 min.)
Referat:	<p>Randi Krag Hansen fortalte om sejlturen med "Vadehavet" i forbindelse med Nationalparkdagen i Hø, hvor hun havde repræsenteret Nationalparken. Randi Krag Hansen var meget betaget af, at de målte vanddybden under hele sejladsen og kastede anker og ventede på at vandet faldt. De første gæster besøgte skibet i waders, men til sidst var vandet helt væk. Hun roste de frivillige, som var meget professionelle, trods lidt problemer med materiellet.</p> <p>Claus Løth efterspurgte poser, som gæsterne på skibet kunne få foldere med i – gerne med logo.</p> <p>Oluf Stenrøjl havde repræsenteret Nationalparken hos Novasol i forbindelse med deres Åbent telt arrangement, som var for lokale. Der havde dog ikke været så mange besøgende.</p> <p>Tuk Andreasen spurgte om skibet kan komme til Vidå slusen. Det bekræftede Svend Tougaard, om end der mangler en bro eller lignende til landgang.</p> <p>Karsten Laursen orienterede om, at han havde deltaget i det videnskabelige symposium i Tønder, som han også havde været med til at arrangere. Dagsordenen for Symposiumet var at fremkomme med forslag til fremtidige emner for forskning i Vadehavsområdet. Dernæst at strukturere forslagene og lægge dem op til Ministerkonferencen i 2018 i Leeuwarden. Dernæst nævnte han, at QSR-rapporterne (Quality Status Reports) først er klar til efteråret, men er værd at læse, da de empirisk redegør for status på kvaliteten i Vadehavet biologisk, geologisk, samfundsøkonomisk, kulturelt og på andre områder. QSR (Quality Status Report) dækker alle myndighedsvalgte overvågningsparametre i Vadehavet. Karsten Laursen opfordrede til, at rådet ser på Vadehavssekretariatets hjemmeside, hvor de seneste QSR rapporter ligger. http://www.waddensea-secretariat.org/qsr_2016_eb</p>

Anne Marie Overgaard fortalte, at hun havde deltaget den ene dag ved det videnskabelige symposium, hvor man drøftede kulturhistorie og mad. Hun var glad for, at en af artiklerne i det nye magasin er mad og vi dermed er på forkant, da der netop er fokus på det nu.

Søren Vinding havde været på Fiskeri- og Søfartsmuseet til de 2 oplæg om klimaforandringer. Han fortalte, at klimaforandringerne indebærer en betydelig indvandring af nye arter i Vadehavet. Omfanget er enormt - konsekvenserne ukendte.

Ole Jakobsen fortalte at han havde set en alarmerende udsendelse om grindehvalers kviksølvindhold, som gør dem farlige at spise. Det samme gælder de fugle, som færinges, da de er fulde af plastik.

Bodil Lundby spurgte hvad samarbejdet med Tøndermarskinitiativet indebærer.

Peter Simonsen fortalte, at i takt med at projektet ikke er kommet konkret i gang, så er de konkrete samarbejder ikke-eksisterende. Men eksempelvis skal der samarbejdes og afstemmes i forhold til ruter, stier og formidling samt fødevarer, så man styrker og løfter hinandens projekter. Tøndermarskinitiativet er desuden medspiller på Vadehavsteltet på Tønderfestivalen sammen med Nationalparken og Sydvestjyske Smagsoplevelser.